

Terezínská iniciativa 53

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

listopad 2010

**Pietní odpoledne k výročí zahájení transportů
jsme v pondělí 18. října zahájili
položením květin u pamětní desky v Holešovicích.
*Na snímku Dagmar Lieblová, Marta Jodasová a Michal Borges.***

Pietní odpoledne k výročí zahájení transportů

Po devětašedesáti letech

Tak jako každý rok, i letos jsme se sešli, tentokrát v pondělí 18. října, abychom důstojně uctili památku našich příbuzných, přátel a známých, kteří neměli to štěstí přežít šoa a vrátit se domů. Loni pršelo a byla zima. Letos nám počasí přálo.

Delegace Tereziánské iniciativy - Dagmar Lieblová, Marta Jodasová a Michal Stránský - položila květiny u pamětní desky před Parkhotelem v Praze. Za Židovskou obec přišel s květinou i Michal Borges.

Metrem jsme se pak přesunuli na Židovský hřbitov na Vinohradech, kde jsme chvilku ticha, zapálením svíček a květinou uctili památku lodžských.

Na snímku zleva: Marta Jodasová, Anna Lorencová, manželé Spitzerovi, Věra Baumová, Dagmar Lieblová

Dagmar Lieblová

Karol Sidon

Václav Petera

V 15 hodin začalo pietní shromáždění v Domově sociální péče na Hagiboru. Sešlo se nás tam poměrně hodně, musím říct, že nad očekávání, takřka všechna místa byla zaplněna.

Úvodní slovo a zahájení patřilo předsedkyni Terezínské iniciativy Dagmar Lieblové. Ve stručném projevu přivítala všechny přítomné a pak už následovala hudební vložka pana Petery.

Po společné modlitbě, kterou přednesl vrchní rabín Karol Sidon, jsme se znovu zaposlouchali do hudebních tónů, které nám na elektrofonické varhany interpretoval Václav Petera.

Zdařilé pietní odpoledne pokračovalo přátelským *šmůzováním* všech přítomných při kávě, čaji a chutných zákuscích.

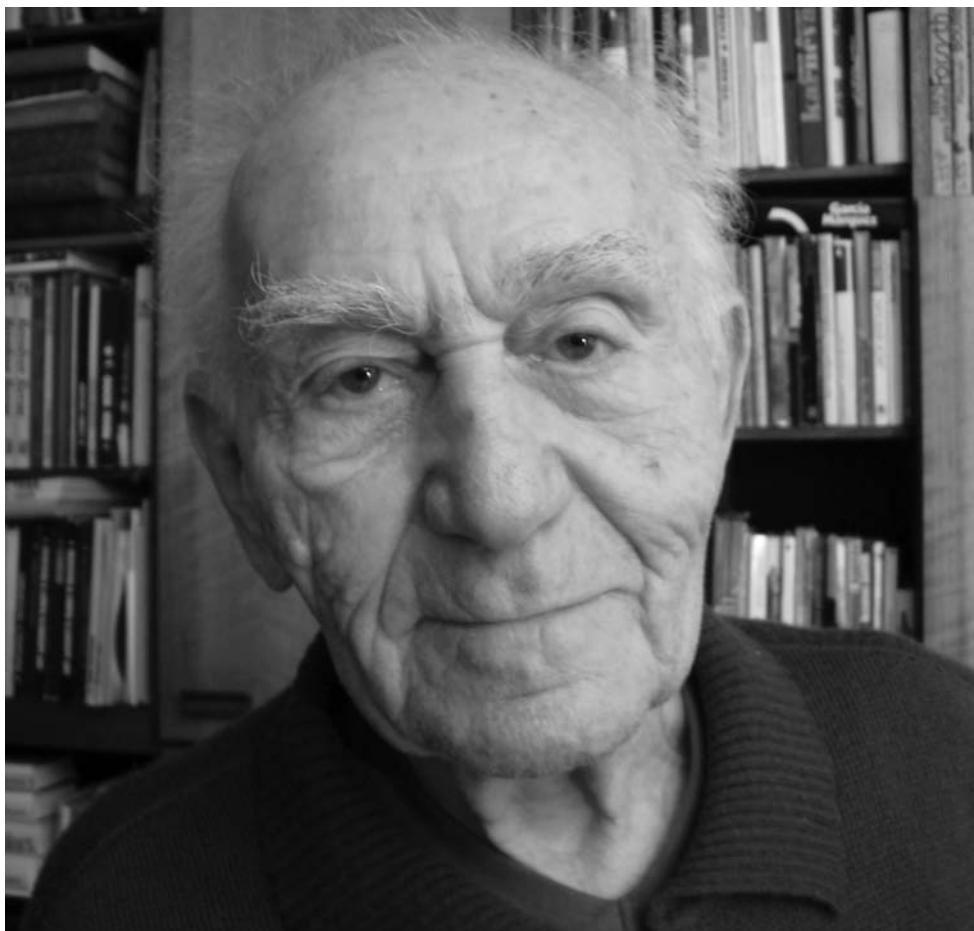
Text i foto: - mist -

Co na sebe prozradil Luděk Eliáš?

Dnes si vás dovoluujeme seznámit s naším členem, Luděkem Eliášem, divadelníkem, který prošel nejen několika koncentráky, ale i mnoha divadly. Byl hercem i ředitelem ostravského divadla Petra Bezruče a dodnes občas externě spolupracuje s rozhlasem a televizí.

Jste veřejně známá osobnost a poskytli jste i pěknou řádku rozhovorů, v Českém rozhlase naplnilo vaše vyprávění celých pět dílů. A protože se mi shodou okolností poštěstilo poznat vás osobně v rámci bohužel činnosti Maximilian Kolbe Werk, ráda bych vás představila i čtenářům našeho časopisu. Jak se to tedy všechno přihodilo?

Všechno to začalo ještě za Rakousko-Uherska, kdy v Praze působil židovský ochotnický spolek, který jednou studoval hru Adalberta Österreicherera, pozdějšího Vojtěcha Rakouse, *Modche a Rézi*, která byla současně světovou premiérou. Toničku hrála slečna Elsa Kleinová a tuším, že Ignáce můj tatínek Josef Eckstein. V divadle se seznámili, byla z toho láska převeliká, přestála první světovou válku, kdy byl táta na frontě, a po válce se vzali. V roce 1920 se narodil můj bratr Zdeněk, v roce 1923 jsem se narodil já. Maminka byla za svobodna úřednicí, tatínek se vyučil řezníkem, ale nikdy tu práci nedělal, poněvadž nesnášel krev, a to je pro řezníka dost tragické. Po válce byl propuštěn z armády a stal se správcem cihelny ve Dvoře Králové a později ve Slaném. Rodiče byli uměnímilovni a byli členy pěveckého sdružení Dalibor. Tam někde možná vznikla ta citlivost nás bratrů k literatuře a k divadlu, a jako studenti jsme i trochu ochotničili, ale jenom proto, že nás to bavilo. Rytmus života na malém městě byl celkem poklidný, pokud nebyly nějaké finanční starosti, které se pochopitelně taky dostavily.

Jak jste vnímali své židovství, nebo snad nemělo na váš život vůbec žádný vliv?

Pokud vím, otec ani maminka nebyli členy slánské židovské obce, i když měli několik židovských známých. A když jsem se rodičů ptal, poněvadž tenkrát už bylo náboženství předmětem školní výuky, jak to, že mám okýnko, když ostatní mají náboženství, a proč na žádné nechodím, otec prohlásil, že až z toho budeme mít rozum, abychom si sami vybrali, zda a čemu chceme věřit. Tím úvahy o náboženství v rodině skončily. Že jsem žid, na to jsem přišel až ve třetí třídě, poněvadž na malém městě se nic neutají. Jednou jsem šel ze školy a nějaký kluk na mě pokřikoval: žide, žide, co z tebe zbyde, masná

polívka, zavřeme tě do chlívků. Já vzal kámen, a ač jsem nebyl dobrý vrhač, tak jsem se trefil. Kluk to řekl svému tatínkovi, jeho tatínek šel za mým tatínkem, a můj tatínek si mě pozval a řekl - jak to, že házíš po lidech kameny? A já mu odpověděl - protože mi nadával. Tím přišla řeč i na židovství, a já se dozvěděl, že mi tak docela nenadával. Ale nikterak mě to netraumatizovalo, prostě jsem to vzal na vědomí. Teprve o několik let později, když se změnila poměry, přišel rok 1933, 1938 a konečně 1939, to propuklo v plné míře.

Jinak musím říct, že jsem nebyl příliš dobrý student, hlavně exaktní předměty jako matematika a fyzika mi moc nešly. Ve Slaném bylo reálné gymnázium a bratr i já jsme se stali jeho studenty. On se učil lépe nežli já, mne bavila zejména čeština, literatura, dějepis.

Domníváte se, že rodiče byli skutečně uvědomělí ateisté nebo jenom vlažní židé?

Vzpomínám si, že byli možná dokonce členy, ale rozhodně sympatizanty tzv. Svazu Čechů-židů, který v té době existoval, poněvadž vím, že se u nás pravidelně vyskytoval časopis Rozvoj, který tento svaz vydával.

Považovali jste se za Čechy, za české vlastence?

Ano, cítili jsme se tak, bratr i já jsme byli členy Sokola, cvičil jsem na Vsesokolském sletu jako žák v té nejmladší kategorii před tatíčkem Masarykem, který tam stál v bílém obleku, na to si vzpomínám. Dá se říct, že rodiče, speciálně táta, byli čeští vlastenci, a i my jsme k tomu byli vedeni.

V březnu 1939 nastala okupace. Jak se to konkrétně dotklo vaší rodiny?

Samozřejmě, my už jsme měli rádio, to nebylo ve třicátých letech zcela běžné, u nás se všechno sledovalo. Táta byl takový homo politikus, i když se špatným odhadem, jak se později ukázalo. V naší rodině se o všem diskutovalo, včetně určitého nebezpečí, které z Německa hrozí. Ale zřejmě to rodiče podcenili, domnívali se, že nedojde k nejhoršímu, ale ono došlo. Po okupaci byla na cihelnu uvalena nucená správa a přišel tam *treuhänder*. A záhy jsme už nesměli chodit do školy, bratr byl tenkrát první rok na univerzitě, a já byl gymnazista. Tehdy se v rodině usneslo, že bych se já, poněvadž jsem byl mladší, horší student a taky manuálně zručnější než bratr, měl něco učit. Pražský strýc mi zařídil učednické místo číšníka v kavárně Loyd, ale když se naproti na Příkopech stal ze Slovanského domu Deutsches Haus, kam chodili němečtí důstojníci, tak se židovský učedník stal nežádoucí osobou. Odešel jsem sám, a abych mohl pokračovat v učení, našel jsem si místo v kavárně Daliborka na Hradčanech. Pak mi jednou pan šéf vtiskl do ruky kladívko a papír, kde bylo napsáno - *Juden nicht zugänglich, židům nepřístupno*, abych to pověsil na dveře, což jsem udělal. A když jsem druhý den ráno přišel do práce, šéf se mě zeptal, co tam chci. Krátce jsem se ještě učil v hotelu Fuka v Brandýse nad Labem, ale Společenstvo hostinských a výčepníků mi to už znemožnilo, a já šel přidávat k zedníkům i dlaždičům a skončil jsem jako havíř na šachtě v kladenské Mayrovce.

To bylo taky ještě dobrovolné?

Ta Mayrovka už nebyla dobrovolná, tam tenkrát poslali skupinu mladých židovských mužů ze Slaného a okolí, to už organizovala slánská Židovská obec. Tam jsem dělal až do února 1942, kdy na nás došel transport do Terezína.

Do transportu šla celá rodina pohromadě?

Bratr ne, ten ležel v Praze v nemocnici a do Terezína přijel až v létě 1942, ale rodiče a já jsme šli pohromadě.

Ale vy už jste se v Terezíně velmi brzy přiblížil k divadlu.

Ano, začalo to tím, že se v Sudetských kasárnách pořádaly tzv. *kamaradschaftsabende*. V té době bylo v Terezíně ještě civilní obyvatelstvo a bez propustky se nemohlo chodit ven. Tak se pořádaly takové večírky, bylo to na principu ukaž, co umíš, já se taky přihlásil a recitoval jsem jednu Seifertovu báseň. Pak jsem odjel na měsíc na šachtu do Kladna, a když jsem se vrátil, přichomejtl jsem se na Večer poezie - Neruda, Dyk, Halas. A tam, na to nikdy nezapomenu, Gustav Schorsch recitoval báseň Františka Halase Praze. To jsou ty verše - *...jenom ne strach, jen žádný strach, takovou fugu nezahrál sám Sebastian Bach, co my tu zahrajem...* atd. A já jsem si uvědomil, že je to nejen krásné, ale že je to i možnost něco udělat, protože to dodávalo odvalu a napřimovalo záda. Snažil jsem se s těmi lidmi seznámit, což se mi podařilo. Gustav Schorsch pořádá tehdy semináře pro ty, co nic neuměli; učili jsme se mluvit jevištní řečí, pohybovat se na jevišti, a hlavně se seznamovat s dějinami umění, zejména divadelního. Dětilo se to do různých skupin, bohužel já nic neuměl, takže mě Gustav nevzal do skupiny, se kterou tehdy uváděl *Ženitbu* i další věci. Ale našli se jiní. Jirka Strass byl mladý brněnský profesionální režisér a s ním jsem dělal *Lásky hru osudnou*. Při tom jsem se seznámil s dalšími lidmi, dělali jsme Wolkerovu

Nemocnici, a potom Vava Schönová, později Nava Shan, inscenovala někde na půdě Wolkerův *Hrob*, a tam jsem taky dostal roli. Najednou jsem byl v tom a byl jsem rád, i když to bylo dost namáhavé, poněvadž jsem musel normálně pracovat. Ale byli jsme šťastní, že děláme něco, co nás těší a co je užitečné. Už to nebylo jen zábavou, netroufám si říct přímo slovo poslání, ale něco takového se tam drápkem zachytilo, byly to šťastné chvíle.

Říkáte, že jste byl současně i zaměstnaný? Kde jste pracoval?

Nejdřív jsem kopal hroby, a když pak postavili krematorium, „přišli jsme o kšeft“, a pak jsem dělal leccos. Nakonec jsem byl v kuchyni, to bylo výborné, poněvadž se člověk najedl. Jednou přišla do kuchyně taková hezká mladá holka, že tam bude umývat kotle, a mně se moc líbila. Já jí ne, poněvadž byla levicově založená, přišla z Malé pevnosti, kam ji zavřeli za účast v ilegální komunistické buňce, a já byl pro ni zlatá mládež. Časem jsme se poznali, začali jsme spolu chodit, a vydrželo nám to pětadesát let.

Tak to je krásná story. Vy už jste tehdy uvažoval o tom, že byste se po válce chtěl divadlu opravdu věnovat, nebo to bylo příliš daleko?

Nebylo to daleko, ale uvědomoval jsem si, že nemám příslušné vzdělání a bez toho to nejde, i když tenkrát byla spousta herců, kteří neměli školy. Ale ti, kterých jsem si vážil, to byli odborně vzdělaní lidé. I v tom našem prostředí v kuchyni - například Karel Ančerl, pozdější šéf České filharmonie, aby pomohl rodině, myl kuchyňské kotle. Já byl podstatně mladší než on, ale hovořili jsme spolu, vliv těch lidí, kteří se v kumštu pohybovali, byl strašně důležitý. Pak ovšem nastaly úplně jiné starosti, přišla Osvětim, kde jsem pochopil, že kumšt není všemocnej. Například Franta Goldscheider, s nímž jsem hrál v představení *Lásky hra osudná*, kde měl takový uvítací projev, který končil - „...tedy pojďte, lidé, pojďte vzácní, tu se nezpíjete vínem, dnes vás do divadla zveme, do arény pod komínem.“ Zkoušel to i v Auschwitzu, byl strašně zapálený. Když jsme měli poprvé volno a všichni leželi na kavalcích, Franta tam přišel a chtěl dělat osvětu, chtěl dělat kulturu, recitovat. A nešťastně si vybral tuhle pasáž o aréně pod komínem, aniž by si uvědomil, že ta slova tady mají úplně jiný význam. Tam jsem si uvědomil, že v této strašné situaci nabudou základní lidské fyzické potřeby takové převahy, že se každá kultura, každé umění stanou statkem zbytkovým.

Kde všude jste v Terezíně hráli?

V Magdeburku bylo jakési ústřední jeviště, tam jsem hrál ve Švenkově revue *At žije život*, ale hráli jsme leckde, už nevím, kde všude. Na jedné půdě to byla *Lásky hra osudná*, a na úplně jiné půdě Wolkerův *Hrob*, a zas někde úplně jinde Wolkerovu aktovku *Nemocnice*.

Zůstala vám nějaká přátelství z této doby?

Samozřejmě, to největší přátelství, které přetrvalo dlouhou dobu, později i na dálku, bylo s Paťou Fischlem. On hrál v *Lásky hře osudné* Gilla, to byl milovník - „*Mé panstvo, já jsem Gill, též Graciózo zván a Pepé Nappa též*“. Tehdy jsme se velice sblížili. On se po válce taky chytil drápkem u divadla ►

v herecké škole E. F. Buriana. Potom se vystěhoval do Izraele, i tam jsem ho navštěvoval, byl jsem tam asi čtyřikrát, a při své poslední cestě už jsem ho navštívit nemohl, už nebyl. A taky třeba s Frantou Goldscheiderem, a velice blízcí jsme si byli s Honzou Fischerem, ten ještě žije.

Věděli jste v Terezíně něco o Osvětimi?

Vůbec nic. Nevím, jestli ty špičky něco věděly, ale dolů to neproniklo. My jsme nevěděli nic, naopak, když jsme v květnu 1944 dorazili v noci do Osvětimi, bylo to obrovské překvapení.

Rodiče jeli s vámi?

Moji rodiče zůstali tehdy v Terezíně, do Osvětimi odjeli až jedním z posledních transportů.

O tom, co se v Osvětimi děje, jste se dozvěděli hned po příjezdu, nebo to ještě nějaký čas trvalo?

Velmi záhy, i když to pro nás bylo neuvěřitelné; sešli jsme se tam s lidmi z prosincového transportu, kteří nás informovali. Byli jsme v rodinném táboře, a o tom, že kouř, který se tam valí, a ten zvláštní pach, co nás obklopoval, že to je z lidí, to jsme se dozvěděli bezprostředně po příjezdu.

Jak dlouho jste v Osvětimi zůstali?

Zůstali jsme tam asi dva a půl měsíce. Zbytek května, celý červen, a v červenci byla selekce, kdy vybírali tisícovku praceschopných mužů. S bratrem jsme byli vybráni a odjeli do Schwarzheide.

Jaké tam byly životní podmínky? Bylo to podobné jako v Osvětimi?

Tam byla továrna na syntetický benzin, obrovský komplex *Braunkohlebenzin Aktion Gesellschaft*, která byla neustále bombardovaná, takže jsme většinou odklízeli trosky, vykopávali přetržené kabely, nosili cement do míchaček a podobné práce.

V jakém jste byl stavu?

Dojel jsem v relativně dobré kondici, asi proto, že jsem poslední měsíc v Terezíně pracoval v kuchyni, v Osvětimi jsme nebyli dlouho, takže jsem nebyl nějak významně zdevastován. Na stravu a ubytování to bylo dokonce trochu lepší než v Osvětimi, ale zas tam byla nesrovnatelně větší dřina. A já měl takové štěstí v neštěstí, při jednom náletu jsem byl zraněn několika střepinami, a byl jsem tzv. *bombengeschädigt*, to znamenalo, že jsem několik dnů nemusel na komando, pohyboval se po lágru, kde se obvykle nějaká brambora našla, a trochu jsem se zmátořil. A když jsme vyrazili na pochod, byl jsem v relativně trochu lepší kondici než řada jiných.

Byl jste stále s bratrem?

Můj bratr na pochod nešel, byl na tom velmi špatně, snášel to nesrovnatelně hůř než já, on byl vůbec svou fyzickou konstrukcí mnohem slabší. Den nebo dva před pochodem byl na marodce a s ním byl odvezen do Sachsenhausenu, kde se mu po několika šťastných náhodách taky podařilo přežít, a vrátil se.

Naše setkání bylo dost neuvěřitelné. Po válce byl proti Lékařskému domu na Vinohradech jakýsi sběrný špitál, vzpomínám si, že jsme tam občas s nějakou sestrou drželi noční službu, personálu bylo málo a my už jsme byli v docela dobré kondici. Bylo to asi začátkem června 1945, a já jsem jednou v noci šel s tou sestrou po pokojích, podívat se, co kdo potřebuje. A v jedné posteli jsem uviděl něco zkrouteného. Podíval jsem se mu na ruku, měl číslo A 2025, a já měl A 2026, tak jsem pochopil, že je to můj bratr.

Tak to je hodně silná káva.

To jsou takové ty dech beroucí momenty, které dnes člověk říká s úsměvem na rtech, ale chápu...

Když jste se ze Schwarzheide vydali na pochod, kam jste vlastně šli, a věděli jste to vůbec?

To nikdo z nás nevěděl, ale zřejmě do nějakého tábora, který byl dál od fronty, poněvadž jsme tehdy už slyšeli hřmění děl. Ale poněvadž fronta se měnila, tak se zřejmě měnily i naše cíle, a všelijak jsme se klikatili. Ale byl tam jeden krásný zážitek, kdy jsme sešli ze silnice, poněvadž na nás nalétali hloubkaři; viděli zřejmě pochoduující lidi, ale nevěděli, že jsou to muklové. Vešli jsme do lesa a tam našli patníček - na jedné straně bylo D jako Deutschland a z druhé strany ČS. To byla tenkrát samozřejmě taky Říše, Sudety, bylo to někde u Krásné Lipy. Ale zjistili jsme, že jdeme na východ, že jdeme domů, a to na nás mělo velmi povzbuzující účinek, i když naše ztráty na pochodu byly dost velké a je celá řada míst, kde zůstaly hroby našich kamarádů. I v České Lípě, kde jsem byl později při odhalení památníku.

Kde jste skončili?

Šli jsme asi čtrnáct dní a snad 1. nebo 2. května jsme došli do Varnsdorfu.

Tam už jste byli volní?

Naopak, došli jsme do Varnsdorfu a v tovární hale, kde jsme ložirovali na betonu, pověsili ještě dva nebo tři kluky, kteří se pokusili o útěk. Náš *raportführer* nám v poledne, když jsme dostali nějakou šlichtu, zakázal jíst, pověsil je a teprve když viseli, nám dovolil pokračovat v jídle. To byla strašná mrcha, říkali jsme mu Rákoska. Asi ze čtvrtého na pátého května nás naložili do vagonů na uhlí a jeli jsme dva dny a dvě noci. Na té cestě zemřela spousta našich kluků, pořád pršelo, vagon byl plnej vody, a kdo nevydržel stát a sesypal se do toho, ten prochladnul a bylo po něm. Ty kluky jsme vyhazovali ven právě v České Lípě. Taky jinde, ale na Českou Lípou si pamatuju, poněvadž jsme tam stáli řadu hodin. Další noc jsme dojeli do Litoměřic, kde nás pustili z vagonů, seřadili jsme se a šli přes most přes Ohři. A za chvíli jsme zjistili, že jdeme sami, bez esesáků. Krátce na to přijelo auto Červeného kříže a řekli nám, že Terezín už je ve správě Červeného kříže a že je v Praze revoluce. Šli jsme vlastně z Terezína, přes Polsko a Německo, a vrátili se opět do Terezína.

Je po osvobození, jste volný, kam jste se vrtnul?

Měl jsem v Praze strýce a tetu. Ke strýci jsem došel 10. května, ještě v pruhovaných hadrech. Byl jsem na tom dost

špatně, vážil jsem šestačtyřicet kilo. Nebylo to snadné, člověk se musel obléknout, musel se někde najíst, a my jsme nic neměli. Tak jsem navrhl tehdejšímu Svazu osvobozených politických vězňů, že by bylo dobré otevřít pro navrátilce nějakou stravovnu, kde by se mohli najíst. Využil jsem svých číšnických let a otevřeli jsme ve Štěpánské ulici vedle Alcronu, v bývalé německé hospodě, jídelnu Svazu osvobozených politických vězňů. Dostal jsem od vojáků nějaké auto a jezdili jsme po různých místech shánět základní potraviny. Já už jsem tam potom nebyl, poněvadž jsem v říjnu 1945 rukoval na vojnu. Ale do té doby jsem se živil jako vedoucí tohoto zařízení a současně jsem se přihlásil do právě zakládaného Revolučního divadla mládeže.

Nebylo to na Senovážném, později Gorkého náměstí?

To už nevím, ale ředitelem byl Dr. Jiří Jahn a režisérem Otto Haas. Studovali jsme sovětskou hru *Gymnasisté*. Premiéry jsem se nedočkal, poněvadž jsem musel na vojnu. Zanechal jsem hospodu i divadlo a šel sloužit vlasti.

Na vojně bylo taky nějaké divadlo?

Jistěže, já byl sice odvelen ke zcela nedivadelnímu spojovacímu pluku v Kutné Hoře, ale když jsem zjistil, že existuje Armádní umělecký soubor, který má i divadelní skupinu, tak jsem se přihlásil, a po několika měsících jsem byl přijat. Tam jsem se seznámil se spoustou herců a jezdili jsme po posádkách i neposádkách s hrou, která se jmenovala *Dnes večer přijde přítel*. Byla to francouzská hra o francouzských maquistech, tedy partyzánech. Dostal jsem hezkou roli, byl jsem *messieur Le Bon*, pan Dobrý, to byl chovanec ústavu pro duševně choré, kde se partyzáni ukrývali. V armádním souboru jsem strávil rok a do civilu jsem šel jako „ostřílený“ herec, který měl za sebou desítky, možná stovky divadelních představení. To mi pak umožnilo věnovat se divadlu.

Co jste dělal bezprostředně po návratu? Hrál jste hned divadlo?

Když jsem se vrátil, tak jsem se především s Evou oženil, což bylo naléhavé, neboť byl na cestě potomek, a nastoupil jsem jako zájezdový tajemník v divadle ve Slaném, které se právě utvářelo. Ve Slaném jsme se usadili a v osmačtyřicátém roce se nám tam narodil syn. A zase jsem šel dál, tehdy do Městského divadla v Písku, kde byli i lidé z Terezína, Mařenka Veselá s manželem, to byla sestra Vavy Schönové, Nita Petschauerová, také z terezínské party, a tam jsem přišel rád. Když bylo toto divadlo zrušeno, měli jsme angažmá v Českých Budějovicích a sedm let hráli v Jihočeském divadle. A v roce 1956 jsem dostal nabídku z ostravského divadla Petra Bezruče. Ostrava se mi nelíbila, bylo to tehdy ošklivé, zaprášené město. Ale byla tam televize i rozhlas, kde byla možnost vedlejšího výdělků. Tak jsem tam zůstal...

... a stal se i ředitelem.

Taky jsem byl ředitelem, ale já za nic nemohl, dosavadní ředitel divadla byl jmenován šéfem ostravské televize, místo ředitele se uvolnilo a ze souboru mě doporučili. Dost jsem se

Luděk Eliáš s vnukem Adamem

bránil, nepomohlo to. Dělal jsem to pět let a pak jsem dal výpověď a přešel do ostravské televize. Z té jsem byl po čtyřech letech vyhozen jako nepřítel socialismu. Byla to „odměna“ za naše vysílání v roce 1968 odmítající sovětskou okupaci.

Existuje jakýsi fenomén ostravského divadla, prošla jím spousta výborných herců, byla to přímo herecká líheň, jak se to přihodilo?

Za to mohl můj předchůdce Karel Dittler, který angažoval celý ročník AMU, kde byli Jan Kačer, Nina Divíšková a další. Pak přišli Jirka Hrzán, Jiří Kodet, Petr Čepek, mnozí jiní, od kterých jsme mohli leccos získat. Bylo to vzájemně užitečné propojení.

Co dnes? V divadle už nejste, ale nějaký umělecký život jistě ještě provozujete?

Prosím, ano. Teď například dost spolupracuji s olomouckým rozhlasem, kde natáčím s režisérem Burešem. Tam jsem v poslední době hrál Ferdinanda Peroutku, a byl jsem i maršál Charles de Gaulle. A čas od času píšu pohádky pro svou dceru, která v Hradci Králové krom své divadelní práce občas provozuje „divadlo jedné herečky“. Jezdí s pohádkami pro jednu herečku po školách a školkách. A poněvadž hry pro jednu herečku mnoho autorů nepíše, tak je píše táta. To jsou mé soukromé umělecké činnosti.

Mně by tohle stačilo, ale jestli máte ještě něco důležitého, co byste chtěl vyslovit, máte možnost.

Nic není důležité, důležité je mít kolem sebe pár lidí, s kterými si člověk rozumí, a u kterých najde pochopení. Dnes už je to většinou hlavně rodina, poněvadž vrstevníci odcházejí. A to se nám – musím zaklepat – podařilo, naše rodinné vztahy, které už přecházejí do čtvrté generace, jsou výborné.

Ted' už mi nezbyvá, než vám opravdu upřímně poděkovat.

S Ludkem Eliášem hovořila
Anna Lorencová

Hagibor na vlastní kůži

Michaela Vidláková

Foto: Daniela Kaštánková, DSPH

Tak jsem se ve svém mladistvém věku (jen pár let přes 70) ocitla na Hagiboru.

Pravda, zatím jen dočasně, po menší operaci na obou nohou, která mi ale na čas znemožnila chodit. Mám sice hodného syna a zlatou snachu, kteří mi bydlí nablízku, ale oba pracují a nemohou mne celodenně opečovávat. A tak jsem na první tři týdny požádala v srpnu 2010 o přechodný, tzv. akutní pobyt.

Jaké to bylo zkusím popsat.

Den před operací jsem si přivezla kufrík, ten na mne čekal na pokoji ve skříni. Divila jsem se, proč si tak pochvalovali, že můj pokoj je blízko *sesterny*. Pochopila jsem to, když jsem si uvědomila těch „100 jarních kilometrů“, které tam na dlouhatánských chodbách musí pečovatelky pro každé přání klienta naběhat. To není jako v obytných domech v ul. Janovského nebo M. Horákové. Ta moderní architektura - no radši to nebudu rozebírat.

Z Motola mě vezla sanitka. Když jsme byli u Flory, stačilo zavolat mobillem sociální pracovníci na Hagiboru a při příjezdu už na mne u vchodu čekala pečovatelka s kolečkovým křeslem, odvezla mne do pokoje a pomohla se vším, co jsem v dané chvíli potřebovala. Kolečkové křeslo mi zůstalo k dispozici po celý pobyt. Na nočním stolku byl telefon s pevnou linkou, tlačítko na signalizaci a ovladač k televizoru, který byl naproti lůžku. Pak ještě láhev s vodou a sklenice. Později jsem si přála mít tam vždycky litrovou termosku s černým čajem. Lůžko má elektrický ovladač polohy, opodál stojí veliké křeslo s vyklápecí podpěrou pro nohy.

Mé nohy byly až do noci po místním umrtvení jako dřevěné, ale aspoň nebolely. Ovšem do koupelny a na záchod jsem potřebovala ze začátku pomocnou ruku - a kdykoliv jsem zmáčkla signalizaci, hned tam ta laskavá pomocná ruka byla. Na noc mi pak na mou žádost představili k posteli „gramofon“ maskovaný za elegantní čalouněnou židli. Sestra mi večer přinesla prášky proti bolesti. Až se ozve bolest, mohu si vzít tabletku, a kdyby to nestačilo, ať kdykoliv zazvoním, mají pro mne od MUDr. Kolanové nordinovanou injekci.

První dny mi přivezli veškeré jídlo na pokoj, od třetího jsem už jezdila do společné jídelny. Uvěřili mi, že mám řidičák, a tak jsem tam pak na oběd i na večeři jezdila na „*vlastní pohon*“. Ale stejně mi vždy nabízeli, že mě odvezou, proč prý se tak namáhám. Musela jsem vysvětlovat, že se chci taky trochu pohnout - a osamostatnit. Cestou jsem se zastavila v příruční knihovně na patře pro čtení, občas v denním centru u počítače „*sklidit*“ mailovou poštu, odepsat a mrknout na internet, pak trochu televize, četba - a den utekl jako voda.

On si totiž málokdo dovede představit, dokud to sám nezkusí, jak dlouho všechno trvá, jakou práci dá na kolečkovém křesle třeba jenom zavřít za sebou dveře. A nic nepřestěhuješ, pokud si na to nesedneš nebo nepověšíš na krk, protože na ruční pohon potřebuješ obě ruce. Ale sedni si na hrnek s čajem! (Mezi kolena strašně klouže.) A něco nejde vůbec - třeba otevřít okno nebo spustit rolety, když s vozíkem mezi nábytkem neprojedeš. K dispozici bylo dost různých aktivit: denně dopoledne cvičení vsedě, zaměstnání v denním centru, byla vernisáž výstavy spojená s hudebním programem, jindy pěkný koncert studentů hudebního gymnázia - ty kluky s violoncellem jsem obdivovala, jak dobře a co všechno dokázali zahrát zpaměti.

Když jsem měla jet na kontrolu v nemocnici, pečovatelky mi objednaly auto a doprovázel mne veselý a kamarádský sanitář. V nemocnici mi všechno vyběhal, zavezl, kam bylo třeba, a pak povolal auto na cestu zpět. Na ty cesty jsem se těšila - byla s ním vždycky zábava. A dokázal uklidnit i ve mně bublající sopku, když jsem se v nemocnici chystala důrazně upozornit jednu protivnou sestru, že ona je tam pro pacienty a ne naopak.

Trochu potíží jsem měla se sprchováním: chodidla s fixačním obvazem se totiž nesměla namočit. Sprchovala jsem se tedy na vyklápecím sedátku připevněném ve sprše, zabalené nohy podepřené židlí. Ale zkuste si osprchovat sedací část, když na ní sedíte! S koupáním ležících klientů je to horší - plánováno je jen jednou za týden. I mé koupání bylo do plánu napsáno jen na středu, ovšem když jsem prohlásila, že se chci spláchnout denně, samozřejmě nebyl problém.

Jednou týdně přichází na vizitu Dr. Kolanová. Úřední agendu vyřídila sociální pracovníce, navštívila mne ergoterapeutka, aby domluvila, co bych potřebovala po návratu domů (zařídila mi u Ezry zapůjčení bezvadného chodítka na kolečkách), přišla i paní ředitelka Mgr. Jaroševská, zjistit, zda je vše v pořádku.

Takže opravdu musím pět chválu, hlavně na dvě věci: Nejvíc na personál, člověk úplně jinak prožívá chvílky bezmocnosti, když pečovatelky a sestry jsou přívětivé, ochotné, projeví zájem o klienta, prohodí kousek řeči. Ono se to nezdá, ale těch různých prací je fůra! Já toho po několika dnech už tolik nepotřebovala, ale je tam mnoho ležících, kolik práce je jen s jejich hygienou, s podáním potravy... A i to jde laskavě, s úsměvem a dobrým slůvkem navíc. A to druhé je, že pokud jsem schopna posoudit, tak z mého hlediska coby klienta všechno fungovalo jak po másle. Uvědomuji si, jak by bylo pro mne těžké poradit si s takovou ambulantně provedenou operací bez možnosti této péče. Vůbec jsem si na Hagiboru připadala jako *Její veličenstvo*, stačilo dát pokyn a bylo.

Je ovšem nutno počítat s tím, že *pečovatelské služby*, jako např. pomoc při hygieně, při péči o vlastní osobu atd., nejsou započítávány do *pobytových služeb* a nejsou zadarmo. U trvalých pobytů je tato individuální péče placena sumárně měsíčně částkou podle stupně závislosti (I.-IV.) tak, jak je definuje zákon a kterou stát na pečování přispívá. U krátkodobých pobytů, jako byl ten můj, se platí podle doby vynaložené práce, obvykle 100,- Kč/hod, a to není nijak málo. Jenže rozpočítají-li se celkové náklady na klienta, tak i dosti drahý pobyt, strava, pobytové a pečovatelské služby činí jen menší část skutečných nákladů.

Jistě, všude jsou i nějaké stíny. Jeden takový menší, s nímž jsem se setkala, který se ale netýká přímo pobytu, je otázka rehabilitace: už třetí den trvalého ležení a sezení mě bolela záda, i poprosila jsem o rehabilitační sestru, jestli by se mnou něco mohla učinit (protáhnout, srovnat, masáž). Ta přišla, ovšem prý se mnou nesmí nic dělat bez ordinace lékařky, a ta přijde za 14 dní. Tak to mi pak dva dny před odchodem domů bylo „platné jak mrtvému zimmer“. Doma jsem chodívala občas k jedné soukromé rehabilitační sestře a ta se mnou učinila pár přesně cílených pohybů, uvolnila, promasírovala - a hned bylo líp. Proč to nelze u nás, pokud nejde právě o nějaký závažný rizikový stav? Kvalifikovaná fyzioterapeutka by přece měla pracovat i dost samostatně!

Problémovějším a hodně diskutovaným momentem je strava. Již dříve se ozývaly od klientů mnohé stížnosti. V poslední době se prý strava výrazně zlepšila. Já sama nejsem nijak vybíravá, ale nějaké připomínky jsem měla i dnes.

Pokoj v DSPH

Knihovna v DSPH

Nebudu rozebírat jednotlivé detaily, ty jsem podrobně sepsala a předala paní ředitelce. Ale obecně, např.: Nevím, kolik je tam klientů se zákazem solení, ale přestože doma málo solím, většina jídel byla i pro mne neslaná a tak nějak bez chuti. Existuje bylinková náhražka soli, i já používám při vaření hodně aromatických bylinek, tím by šla chuť jídel hodně vylepšit. Po většinu týdne jsou v poledne na výběr dvě hlavní jídla (objednává se den předem) - proč by nemohlo být jedno označeno jako dietní a jedno chuťově normální? Nebo: Výběr potravin je v Česku košer kuchyní značně limitován, možná od toho se odvíjí také určitá jednotvárnost - ale třeba při troše fantazie by se i tady dalo leccos vylepšit. Myslím také, že porce jsou pro

mnoho klientů, zvláště špatně pohyblivých, příliš velké - i na mne toho bylo moc a marně jsem žádala o menší porce. Je škoda, kolik jídla se vyhazuje. Když jsem si po návratu domů večer vzala třeba jen krajíc chleba s Lučinou a ředkvičkami, k tomu hrnek mléka, vůbec jsem nepostrádala dušené kuře s rýží. Hlavní a neřešitelný problém je ovšem v tom, že ačkoliv si člověk může dokoupit (resp. nechat dokoupit) co chce, v Domově seniorů (jakémkoliv) je odkázán převážně na společné stravování. A vím, coby odchovanec školní jídelny, menzy a závodní kuchyně - že domácí strava, kde si člověk zakousne, kdy a na co má zrovna chuť, se ve společném zařízení nahradit nedá.

Ale stejně: Díky za Hagibor!

Ojedinělý projekt pro české školy

**Ing. Karel Sedláček,
výkonný ředitel
ICEJ ČR**

Česká pobočka Mezinárodního křesťanského velvyslanectví Jeruzalém (ICEJ) zahájila v srpnu 2009 v partnerství s Židovským muzeem v Praze a Terezínskou iniciativou tříletý projekt „Centra vzdělávání a dialogu“, pro který získala podporu Evropského sociálního fondu prostřednictvím MŠMT v rámci operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Nyní, po roce realizace projektu, je vhodný čas podat zprávu o dosavadních výsledcích.

Jádrem projektu jsou přednášky a besedy na školách, které uskutečňují certifikovaní lektori ICEJ ČR vyškolení ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze (VKC ŽM), v drtivé většině případů doprovázeni pamětníky přeživšími holocaust, kteří vyprávějí mladé generaci svůj životní příběh. Velmi si vážíme této neocenitelné spolupráce – žáci vnímají přítomnost pamětníků velmi hluboce a prakticky jsme se nesetkali s projevy nepřiměřeného chování žáků, a to ani na učilištích.

V průběhu školního roku 2009/10 bylo takto osloveno více než 15 tisíc žáků v celé ČR.

Projekt je zaměřen především na střední školy a učiliště, ale přednášky se mohou konat i ve vyšších ročnících základních škol. Jasná věková hranice není stanovena a je v odborných kruzích předmětem debat. V zásadě platí, že čím nižší je věk žáků, tím více záleží na předchozí přípravě, kterou provádí pedagog.

Konkrétní forma přednášky je individuální podle osobnostních dispozic přednášejícího, většinou však zahrnuje různé interaktivní prvky. Lektori používají dobové dokumenty, audiovizuální pomůcky, citují z knih souvisejících s tématem, využívají osobní znalost životních příběhů pamětníků apod. Je-li na přednášce osobně přítomen pamětník, lektor poskytne posluchačům historický úvod a poté vede diskusi.

V tomto prvním roce jsme věnovali velkou pozornost školení lektorů, kteří hrají nepostradatelnou roli pro zajištění přednášek na školách, a tedy pro další zdárný průběh celého projektu. Uskutečnili jsme celkem pět speciálních seminářů, na nichž přednášeli renomovaní odborníci, včetně lektorky Chavy Baruch z jeruzalémské školy studií holocaustu při Jad Vašem. Z celkem 55 účastníků těchto kurzů jich 42 prošlo náročným sítím písemné zkoušky v podobě vypracování vzorové přednášky a následným ústním pohovorem, a získalo tak certifikát opravňující ke konání přednášek. Je nám přitom jasné, že sebelepší školení neudělá z nikoho profesionálního lektora. Projekt

proto počítá s dalším vzděláváním formou každoročních seminářů i s průběžnou asistencí a monitorováním.

Protože počítáme s dlouhodobým pokračováním projektu, začala firma Cinebonbon, která vzešla z výběrového řízení, v průběhu prvního roku natáčet dokumenty s přeživšími pamětníky. Vznikne řada krátkých filmů, které přispějí k zachování svědectví o tragédii holocaustu a budou využívány při dalších přednáškách na školách. Zvláštní přidanou hodnotou oproti jiným podobným projektům je osobní rozměr dokumentů, při nichž je zachycen pamětník se studenty škol a posléze i v rozhovoru s lektorem.

Ze semináře lektorů ICEJ ve VKC ŽMP, kde přednášel PhDr. Leo Pavlát

Praporky na mapě ČR označují rozmístění lektorů ICEJ v jednotlivých regionech

Celá tato komplexní práce je řízena ze čtyř center, v nichž pracují od dubna 2010 regionální koordinátoři. Manažerem projektu je předseda ICEJ RNDr. Mojmír Kallus a autor článku je národním koordinátorem projektu. Mapa ČR s rozdělením působnosti regionálních koordinátorů je uvedena výše. Vyznačené praporky označují rozmístění našich certifikovaných lektorů na území ČR. Více informací včetně fotogalerie z přednášek a seminářů je uvedeno na internetové adrese: www.centravzdelavaniadialogu.cz. Tam jsou také uvedeny kontakty na naše regionální koordinátory.

Uskutečněním přednášek však projekt nekončí. Jeho hlavní kvalitativní přínos je v dlouhodobé partnerské spolupráci se školami, jimž nabízíme systematickou pomoc při řešení problematiky rasismu a předsudků. S některými z nich jsme již úspěšně navázali kontakty (např. v Ostrově nad Ohří, ve Varnsdorfu a v Kladně). Cílem projektu je postupně vytvořit pro vybrané školy metodický materiál, který bude založen na poznatcích odborných institucí a současně bude obsahovat realie z konkrétního místa a výsledky aktivit žáků dané školy.

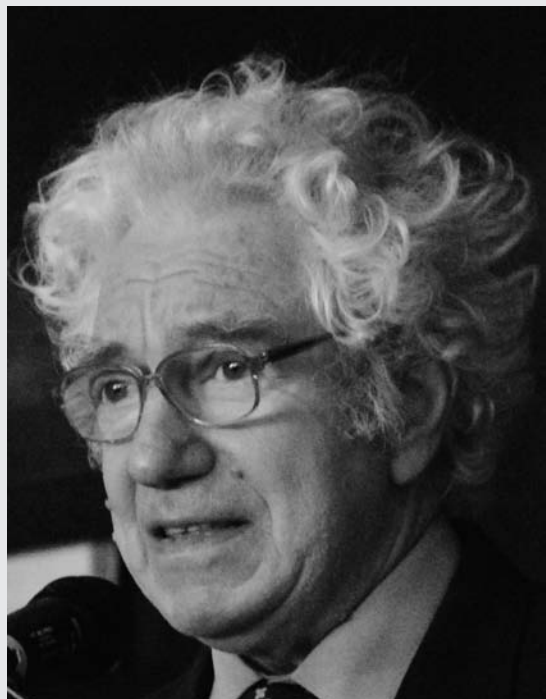
V neposlední řadě počítáme s tím, že zahájíme dialog se zřizovateli škol, tedy místní a krajskou samosprávou. Budeme iniciovat diskusní „kulaté stoly“, u kterých bude možné reagovat na konkrétní poznatky a místní potřeby, spojit je s odbornými znalostmi a nabídnout schopnosti našich lektorů, které mohou k řešení problému přispět. Již jsme navázali pracovní

kontakty v Jihomoravském, Zlínském, Moravskoslezském a Středočeském kraji. Jsme velmi rádi, že naši vyškolení a motivovaní pracovníci budou s využitím zázemí mezinárodní organizace tvořit most mezi domácími i zahraničními odbornými institucemi, které se zabývají problematikou antisemitismu a rasových předsudků, na straně jedné, a mezi školami a místními úřady, které mají povinnost se těmito patologickými jevy zabývat, na straně druhé.

Realizace projektu takovéhoho rozměru není jednoduchá a setkáváme se s nečekanými administrativními problémy. To ale nemůže pokazit náš pocit vděčnosti, že můžeme na tomto poli pracovat. Že můžeme úzce spolupracovat s Tereziínskou iniciativou. Setkávání s přeživšími pamětníky je pro nás, ale hlavně pro žáky a studenty českých, moravských a slezských škol, velmi obohacující a nenahraditelné.

Český Žid a židovský Čech a...

Pavel Werner

Vypůjčil jsem si část titulku této úvahy od Židovských listů, které čtu velice rád a s velkým zaujetím, což nemohu tvrdit o ostatních podobných tiskovinách. Konec konců, jména jako Fischer, Fistein, Lustig, Jelínek, Wichs a další mluví sama za sebe.

V nadpisu jsem uvedl „a ...“ což doplňuji „a židomilní Češi“. I zde jsem si vypůjčil tento výraz z nedávno vydané knihy Aleny Čtvrtečkové „Osudy židovských rodin z Náchodska 1938 - 1945“. S paní Čtvrtečkovou jsem se před několika lety setkal, ale nenapadlo mne nazvat ji židomilnou Češkou. O její záslužné práci v Náchodě a okolí jsem se dozvěděl od svého přítele, jednoho z *Birkenau Boys*, Michaela Krause, který žije v USA. Pochází z Náchodska a byli jsme spolu vybráni dr. Mengelem při likvidaci BIIb v Birkenau v červenci 1944 k momentálnímu přežití. Spolu jsme pak byli osvobozeni v Gunskirchenu v Rakousku. Míša mě doporučil výše uvedenou publikaci, kterou mi ochotná paní autorka obratem zaslala. Moje maminka mimochodem pocházela také z Náchoda.

Vrátil bych se opět k onomu slovnímu spojení „židomilný Čech“. Tento výraz mě fascinoval, zatím jsem se s ním nesetkal. Našel jsem ho v předmluvě ke knize Aleny Čtvrtečkové.

Když hovořím k mládeži na školách o tom, co jsem zažil, snažím se vždy, než se dostanu k vlastnímu vyprávění, upozornit své posluchače na to, co Židé v našem věku museli prožít a proč mohlo vlastně dojít k holocaustu, aniž by svět včas zareagoval a zastavil to nacistické běsnění.

Vždyť času bylo dost! Když mluvím o současnosti, rozdělují český národ na malou skupinu těch, kteří nás nenávidí, pak dost velkou skupinu, kteří nás nemají rádi (těch důvodů je několik), pak skupinu, kteří nás nemají ani rádi ani neradí, a nakonec onu skupinu, kteří nás mají rádi. Kupodivu bych řekl, že je jich v této zemi poměrně dost.

A nyní bych si dovolil ocitovat paní Čtvrtečkovou, která v předmluvě ke své knize mimo jiné píše:

„Často slyším otázku, proč mne tato tematika zajímá, a mám-li s Židy něco společného. Říkávám, že o tom nic nevím, ale je to docela možné. Co víme o svých předcích! Svou odpověď tazatele nechť ještě více matu, odpověď se však nedá jednou větou. Člověk někdy musí zažít více podnětů, třeba i opakovaně, aby se do něčeho pustil vážně a z vlastní vůle. U mne to byla četba děl s židovskou tematikou, vycházející v 60. letech, v době mého dospívání, která v mladé duši probudila lítost nad osudem Židů za nacistické okupace. Byl to také zájem o dějiny židovského národa před cestou do Izraele, kde žije přítelkyně. Ale hlavně to byl neskutečný údiv ve chvíli, kdy jsem se v polovině 90. let chtěla blíže seznámit s osudem těch, jejichž jména jsem si přečetla na Památníku na židovském hřbitově ve Starém Městě v Náchodě. Kým byli, jak žili? Kromě několika předválečných krátkých článků, jedné studie o Židech v Náchodě a několika novinových článků náchodského kronikáře Oldřicha Šafáře jsem nic nenašla. Naši historikové se v polovině devadesátých let s touto problematikou teprve sami prali, takzvaně v šuplíku žádnou celkovou studii neměli, a dosud nemají. Židovská tematika nebyla půl století v oblibě mocných, což se projevilo i na stavu naší historiografie. Naopak nyní, po více jak deseti letech, si kladu otázku, není-li této tematiky někdy příliš. Obávám se, aby lidé tímto množstvím literárních a filmových příběhů neotupili.“

Dokumentární film, kterému chybí konec

Michaela Vidláková

Foto: Dana Cabanová, Židovské muzeum Praha

Ve čtvrtek 14. 10. 2010 se konala v Americkém centru v Praze česká premiéra prazvláštního filmu. Film se jmenuje „V zajetí vlastní minulosti“ (Prisoner of her past). Režisér Howard Reich - a současně syn protagonistky filmu - natáčí svou snahu dozvědět se od matky její příběh z období šoa. Na premiéru dokumentárního filmu zvalo Židovské muzeum Praha, Velvyslanectví USA v Praze a Kartemquin Films.

Ona žena je už dost stará a psychicky ne zcela v pořádku. Žije v USA v domově seniorů, na ošetřující personál je povětšinou velice nevlídná, zlostná, chová se podivně - ale v tom chování je ukryt i kus logiky, kus životní zkušenosti. To se projevuje např. v tom, že má neustále připravenou tašku s tím nejpotřebnějším, neučiní krok bez zásob vody. Sonja Reich žila celý čas v USA normálně v manželství s mužem, který rovněž prožil šoa, měla s ním syna a dceru, nikdo na ní nepozoroval nic neobvyklého. Teprve po smrti manžela, před nemnoha lety, se začal její duševní stav měnit. Ovšem k synovi a dceři se chová *pohodově*, hluboce miluje svá vnoučata, má k nim velice blízký a laskavý vztah. Odmítá však hovořit o své minulosti v Polsku za doby okupace, o svém dětství, přitom však velice dobře poznává fotografie svých rodičů a blízkých příbuzných. Jen svou tehdejší identitu popírá. Ale z mnoha náznaků je zřejmé, že si je své identity dobře vědoma a že i minulost a své prožitky má kdesi v paměti, jen ji nechce nebo nemůže nechat vyplavat na povrch.

Syn doufá, že kdyby ji přiměl k řeči o minulosti, že by se její duševní stav urovnal a znormalizoval. Nicméně se mu to nedaří. Ví jen, že matka jako osmiletá přišla do ghetta, že v jejím rodišti (kdesi ve východním Polsku) bylo vyvražďeno dvanáct tisíc židů, že odtamtud uprchla - ale co se s ní dělo dál, je velkou neznámou. Jen občas v její řeči opakovaně probleskne věta, že si o ní myslí (neříká však kdo), že je prostitutka, ale to ona není, to je lež.

Syn napsal o svých snahách a o své ostatní rodině knihu - matka není ochotna ji číst, ani si ji prohlédnout. Začal své pokusy natáčet - a matka se kupodivu chová jako zkušená filmová hvězda, natáčení miluje, ale o minulosti mlčí.

Syn se tedy rozjel do Polska a na Ukrajinu, kde našel muže, který ji v dětství znal, pocházeli ze stejné vesnice, nahnali je do stejného ghetta. Tento tehdy dvanáctiletý židovský chlapec s otcem uprchl z hořící budovy, v níž zahynula jeho matka, nicméně otce zkrátka ubili a on se jen zázrakem zachránil i s malou sestřičkou díky pomoci laskavých volyňských Čechů, kteří se ho ujali a ukryli ho, i když tím sami riskovali život. Ten o svých prožitcích hovoří bez zábran.

Howard Reich přiveze tohoto muže do USA a přivede ho ke své matce. Doufá, že navozením vzpomínky z dětství ji přiměje k řeči. Ta muže zřejmě poznává - nebo aspoň vytuší, že za ní přichází její minulost - a velice rozrušeně a zlobně trvá na tom, aby okamžitě odešel. On ji osloví rodnou řečí a jejím dětským jménem, ona zřejmě rozumí, ale odpovídá anglicky a opět ho nevlídně odmítá vpustit do svého pokoje.

Tajná komnata vzpomínek se neotevívá.

Panelové diskuse se po promítnutí filmu zúčastnili (zleva) Michaela Sidenberg, kurátorka ŽMP, Prof. MUDr. Hana Papežová, CSc., Mgr. Helena Klímová, MUDr. Dana Janotová, Howard Reich, syn hlavní protagonistky filmu a režisér snímku, a Lukáš Příbyl, ředitel Evropského institutu odkazu šoa.

Režisér Howard Reich byl promítání přítomen, po promítání pronesl několik svých komentářů MUDr. Hana Papežová, MUDr. Dana Janotová, Mgr. Helena Klímová a Lukáš Příbyl, lidé navýsost fundovaní, poté následovala i diskuse s publikem. A tehdy jsem si vzpomněla na něco podobného - na ženu, která prožila Auschwitz a další tábory, několik let po válce začala trpět paranoidními představami: že ji pronásledují esesáci, že ji chtějí zabít, protože o nich moc ví, že na ni z protějščího domu míří tajemnými paprsky. Dlouhá léta byla v psychiatrické terapii a dost dlouho byla v relativně dobrém stavu. Pak ale přišlo natáčení pamětníků pro Spielbergovu nadaci. Vyprávěla, vzpomínala, znala mnoho detailů, jména, časovou posloupnost - dokonalý svědek. Jenže po natáčení se její psychický stav výrazně zhoršil. A bylo hůř a hůř.

A tak jsem pana režiséra tímto příběhem varovala, že možná je lépe, že mu matka odolává, že i to možná ukazuje na její duševní sílu. Protože kdo ví, co by nastalo, kdyby se hráz jejího mlčení prothla.

Syn nacistického zločince

V zimě navštívil ČR Werner Oder, syn nacistického zločince. V brněnské ŽO a poté v baptistickém kostele v Praze vyprávěl o hrůze, která ho pronásledovala, když si uvědomil, jakým zločincem byl jeho otec. Wilhelm Oder, rakouský esesák, nacist, který nějaký čas působil v Dachau, v Polsku pak vedl školení střelců, kde na zaučování ve střelbě si přiváděli skupinky Židů, hlavně dětí, na nichž trénovali svou mušku. Po nějaké době v zajetí se mu podařilo uprchnout do Rakouska, později byl sice zatčen a obžalován, ale jak už to bývalo: jeho oběti promluvit nemohly a on našel dostatek svědků, kteří svědčili v jeho prospěch. A tak byl brzy volný. Teprve o několik let později se Simonu Wiesenthalovi podařilo získat dostatek důkazů o jeho činnosti, aby mohl být proces obnoven. Těsně před zahájením nového řízení však umírá na srdeční infarkt.

Werner Oder se narodil až po válce. Vypráví o nenávisti k vlastnímu otci, o svých nočních můrách, o temném strachu, který ho jako chlapce provázel, ale i o tom, jak celá, silně antisemitská rodina v něm viděla - a dodnes vidí černou ovci.

Z psychických útrap mladého Wernera osvobodil příklon k náboženství. Odmítá ale katolicismus i luteránství, protože oba křesťanské směry po takřka 2000 let neustále vyvolávaly pod různými falešnými důvody nenávist k Židům. V článku, který napsal do německého časopisu ICEJ, „Wort aus Jerusalem“, popisuje dějiny tohoto křesťanského antisemitismu, který tak úspěšně připravil půdu pro holocaust.

Werner Oder opustil rodné Rakousko, v němž neustále vnímá přetrvávající antisemitismus, a stal se pastorem v Anglii v Tuckton Christian Center, založil si tam rodinu. Nicméně jezdí po různých zemích přednášet a jeho přednášky jsou velice působivé, vyniká v nich jeho lidské charisma. Také vystupuje v televizi (byl i v ČT), píše články

do křesťanských časopisů. Má ve velké úctě judaismus, váží si židovského národa, Ježíše vnímá především jako syna židovského národa, i když samozřejmě jako křesťanský teolog v něm vidí spasitele a vykupitele. Důležité je, že stojí pevně na straně Izraele.

Když jsem slyšela jeho vyprávění, velice mě zaujalo tím, jak nelehké bylo dětství stigmatizované vědomím, že je synem zločince. Ale především mi byla sympatická právě jeho snaha lidskými i teologickými argumenty se zasazovat proti antisemitismu i proti narůstajícímu antiizraelismu.

V tom mi mluvil z duše: Před několika lety jsem totiž byla ve Štýrském Hradci na Evropském ekumenickém kongresu, kde ode mne chtěli slyšet, co si myslím o možnosti smíření a sblížení židů s křesťany. Tehdy jsem řekla, že nejdříve by křesťanské církve musely vymýtít v lidech nenávist, kterou po 2000 let zasévaly.

Ve svém projevu se zmínil také o tom, jak nesmírně si cení setkání s lidmi, kteří přežili holocaust. Že pro něj má obzvláště cenu, že jsou schopni podat ruku synovi nacistického vraha a zločince. Proto jsem po jeho přednášce za ním zašla, abych mu řekla, že já jsem také jedna z nich a že i já mu ráda podám ruku. Seděli jsme pak spolu u stolu a dlouho si povídali a povídali a dodnes si několikrát do měsíce vyměňujeme e-maily.

Tak tohle je můj kamarád, syn nacistického zločince.

Michaela Vidláková

Další díl memoárů Ivana Klímy

Po prvním díle Klímových vzpomínek „Moje šílené století“ vyšel i druhý díl, zahrnující léta 1967-89.

Autor zde líčí některé události a společenské ovzduší předcházející „Pražskému jaru“, jeho průběh i následující léta společenského a morálního úpadku za tzv. normalizace. Pocho-pitelně nejvíce pozornosti věnuje činnosti českých spisovatelů i své vlastní, okolnostem, za jakých byly vydávány i překládány jeho doma zakázané knihy,

podobně jako ineditní knihy jeho přátel. Odkrývá dokonce i své soukromí a problémy doby, které vyústily až k novému společenskému vzepětí v roce 1989 a politickému obratu v Evropě, přibližuje je zajímavým a přehledným způsobem.

Pro nás, kteří jsme tyto události sami prožili a dosud se na ně dobře pamatujeme, je takové vyprávění s časovým odstupem a od renomovaného spisovatele svrchovaně aktuální i dnes a asi si tuto knihu s chutí přečteme.

E. Št.

Arnošt Reiser - „Život s vědou“

Se jménem profesora Reiseru jsme se v našem časopise setkali již před nějakým časem, když jsme připomněli jeho zcela mimořádný způsob útěku, kdy s celou rodinou seskočil z německé výletní lodi do moře a doplaval k dánskému břehu.

Cílevědomost, rozhodnost a statečnost tohoto muže se už tehdy projevila v plné míře. Z Dánska odjel do Anglie, kde působil ve výzkumné laboratoři v oboru fyzikální chemie.

Arnošt Reiser se dál vědecky vyvíjel a stal se vedoucím Ústavu zobrazovacích nauk na Polytechnické univerzitě v Brooklynu. Tam také jeho jedinečná kariéra vyvrcholila. Jeho ústav, zabývající se základním a aplikovaným výzkumem, byl v oboru všeobecně znám a uznáván.

Po zhroutení reálného socialismu se obnovily kontakty mezi vědci a vědeckými institucemi a také kontakty s jeho původní vlastí k oboustranné spokojenosti.

Profesor Rudolf Zahradník ocenil prof. Reiseru, jeho vědeckou práci a vzájemnou spolupráci v předmluvě k publikaci *Život s vědou*, z níž citujeme:

„Vždy usiloval o opravdové vniknutí do témat a úkolů, vždy mu šlo o hluboké porozumění. Chtěl dokonale znát a umět. Ač fyzicky žádný Herkules, jeho duše byla nadmíru statečná a houževnatá, a to i ve chvílích nejtěžších. Jeho charakter představuje monokrystal z nejlepšího materiálu.“

Aleš

Evropská infrastruktura pro výzkum o holocaustu

(European Holocaust Research Infrastructure)

Michal Frankl

Badatelé zkoumající téma šoa se velmi často musejí potýkat s tím, že dokumenty, které nebyly zničeny na konci druhé světové války, jsou rozptýleny v mnoha archivních fondech v Evropě, Izraeli, USA a dalších zemích. Dokumentace jedné události se tak může proměnit v pracné a finančně náročné skládání jednotlivých střípků zachovaných informací.

Projekt Evropská infrastruktura pro výzkum o holocaustu si klade za cíl zlepšit spolupráci archivů holocaustu v Evropě a usnadnit tak práci historiků a dalších badatelů. V rámci projektu, který koordinuje Nizozemský institut pro dokumentaci války (NIOD) a na němž se podílí na dvacet evropských archivů (včetně izraelského Jad Vašem), bude vytvořen rozsáhlý

portál zpřístupňující data o archivních sbírkách a lepší metodologii popisu archiválií a sdílení dat. Čtyřletý projekt financuje Evropská unie jako součást sedmého rámcového programu pro výzkum, technologický rozvoj a demonstrace.

Oddělení pro dějiny šoa ŽMP bude koordinovat podprojekt „Mezi-institucionální výzkumné průvodce“ (Trans-institutional research guides), jehož cílem je virtuálně, prostřednictvím společných průvodců, propojovat archivní dokumenty k jednomu tématu rozptýlené do více archivů v různých zemích. Jeden ze dvou průvodců bude věnovaný ghettu Terezín, neboť archivní fondy o něm je možné nalézt v Památníku Terezín, ŽMP, Jad Vašem a Beit Terezín v Izraeli; menší soubory dokumentů jsou pak uloženy v desítkách dalších archivů.

„Zapomenuté transporty“ v České televizi

Každý čtvrtek je na programu ČT 2 ve 20 hodin pořad Historie CS. 7. října t.r. se na něm podíleli i historikové Lukáš Příbýl, Vojtěch Blodig a Michal Frankl. Jejich tématem byly tentokrát „Zapomenuté transporty“, tj. transporty českých Židů do málo známých táborů v Estonsku, Lotyšsku, Bělorusku a východních oblastí Polska. Pod tímto názvem už byla svědecktví zfilmována, oceněna a veřejnost měla možnost se s nimi seznámit. V říjnu se dílo dostalo i na obrazovky ČT.

Vladimír Kučera, který pořad moderoval, formuloval různé otázky, především se ptal, proč se o těchto koncentracích tak dlouho nehovořilo, známé byly tábory Osvětim a Birkenau. Dostalo se mu vysvětlení, že tam přežilo jen velice málo lidí a že příslušníci SS měli více času zahladit stopy po svých zločinech. Příslušníci odboje, zajatci, Romové a další viditelnější skupiny pronásledovaných byli soustřeďováni v Osvětimi, ve zdejších táborech byli výhradně evropští Židé. Jejich vězňové byli vedeni jedinou snahou, co nejvíce je vyždímat těžkou prací a pak hned zničit. Byli to převážně mladí lidé, bez rodin a závazků a ti, kteří to vydrželi, se museli odtrhnout od minulosti, schopní soustředit veškeré síly na přítomnost, odhodlání přežít. Někde jim pomáhala soudržnost, někde individuální boj, vůle k odporu. Nutno zdůraznit, že to byly osoby, které se *nenimraly* ve vlastním nitru, minulosti, ovládala je jen moc okamžiku. Beznadějnost jejich postavení je v některých případech přiměla k povstání (např. ve Varšavě, Osvětimi, Treblince), vždy ovšem následované tvrdou porážkou.

Padla také otázka o možnostech útěku. Všichni tázaní se shodli na tom, že to bylo příliš velké riziko a především ohrožení případných pomocníků. Sami přeživší namítali: „To nebylo řešení. Utíkat? Kam? A co potom?“

Někde, zvláště v Bělorusku, sice operovaly partyzánské jednotky, ty ale o neozbrojené utečence nestály. Člověk beze zbraně pro ně byl neužitečný, strážník navíc.

Besedování u stolu doplňovaly ukázky fotografií a dokumentů a hlavně osobní výpovědi několika přeživších. Byl to působivý pořad a kupodivu naplňoval diváka spíše obdivem než depresí.

E. Št.

Festival zakázané hudby opět ve Schwerinu

Konal se letos již po šesté a jeho prestiž stále stoupá. Také přibývá účast mezinárodních interpretů i pozorovatelů... Bohatý program byl letos opět rozprostřen na celý týden - hlavní pozornost byla tentokrát věnována tvorbě neprávem zapomenutého německého skladatele Alexandra Tasmána, jehož tu zastupovaly obě jeho sympatické dcery - Mireille a Mariana, které dovedly poutavě vyprávět o životním osudu svého otce (jenž se útekem z Německa zachránil) i o jeho hudební tvorbě, s níž jsme se tu na večerních koncertech mohli seznámit.

Kromě primátorky Schwerinu - Angeliky Gramkowové - převzal tentokrát patronát nad tímto festivalem také vrchní starosta města Osvětimi, Janusz Marszałek - jehož přítomnost toto letošní hudební setkání výrazně obohatila.

Festival byl opět hojně navštívený a také přítomnost mladých zájemců o kdysi fašisty zakázaná hudební díla zjevně roste. Stoupá také počet účinkujících, a to viditelně, o interprety z asijských zemí, (často i velmi mladé), kteří se rovněž podíleli na zvýšení interpretační úrovně celého festivalu.

Eva Herrmannová

Terezínský hudební podvečer

Připravila ho opět paní Gaby Flatow, která na nás i Terezín stále myslí, i když už tu nebydlí. Na Terezín však rozhodně nezapomněla. Tentokrát přivezla dva znamenité mladé muzikanty, klavíristu Holgera Groschoppa a violoncellistu Jakoba Spahna, oba osobně spjaté s Berlínskou filharmonií. Skvěle hráli nejen skladby Johanna Sebastian Bacha, Oliviera Messiaena, Johanna Brahmsa a Antonína Dvořáka, ale i terezínské autory Gideona Kleina a Viktora Ullmanna. Záštitu nad celou akcí opět převzali starostka Terezína paní Růžena Čechová a velvyslanec Spolkové republiky Německo v Praze Johannes Haindl. Koncert to byl opět velmi krásný a za tu cestu při už dosti chladném podzimním počasí - stejně jako za možnost se opět setkat a popovídat si - to rozhodně stálo.

Velmi zajímavé a také radostné bylo zjištění, jak se Berlínská filharmonie (která má, kromě velkého a nedávno postaveného sálu, k dispozici i komorní sál) v současné době věnuje skladbám Terezínských skladatelů. Je to skutečně pozornost mimořádná: během tohoto měsíce tu zazní čtyři koncerty z děl těchto skladatelů. Kromě Hanse Krásky se připravují skladby Pavla Haase, Erwina Schulhoffa, Karla Bermana i Karla Švenka. Už to, že tato díla většinou diriguje sám šéfdirigent Berlínské filharmonie Simon Rattle dokazuje, s jakým zájmem i pietou se k těmto dílům přistupuje. (Je už také možné tyto koncerty stáhnout z počítače: <http://www.berliner-philharmoniker.de>.) Zásahu na tom pak bezpochyby má i paní Gaby Flatow, která se Terezínskými skladateli již mnoho let intenzivně zabývá a dnes už jistě patří mezi jejich nejlepší znalce.

Eva Herrmannová

Krásné dny u Bodamského jezera

U Bodamského jezera jsme (bylo nás deset) prožili dvanáct krásných dnů. Měli jsme takový pro nás už nezvyklý pocit bezpečí a bezstarostnosti, jako bývá snad jenom u dětí, které vědí, že se o ně dospělí postarají.

Tak se o nás starali manželé Schneiderovi a paní Erna Müller. Byli s námi pořád, denně od osmi ráno až do večere, kdy nám popřáli dobrou noc, a my se odebrali do svých pokojů.

Díky jim jsme poznali hodně nového. Ukázali nám města, zámky, muzea. Navštívili jsme Rakousko, Švýcarsko, Lichtenštejnsko. Na krásném ostrově Mainau jsme viděli nádherné zahrady, vzácné rostliny. K tomu nám počasí přálo. Když jsem tam seděla na lavičce, svítilo sluníčko, kolem plno květů a byla

slyšet varhanní hudba z vedlejšího kostela, měla jsem dojem, že jsem snad už v nebi!?

Řádové sestry, které obhospodařovaly budovu, ve které jsme bydleli, byly asi trochu zklamané – nepodařilo se jim nás přesvědčit, že jejich víra je nejlepší. Asi nás, bezvěrce, trochu litovaly, ale byly tolerantní.

Poznali jsme báječné, obětavé, vstřícné, hodné lidi. Opravdu jsme se spřátelili.

Škoda, že jsme je nepoznali před sedmdesáti lety! Ale oni tenkrát ještě nebyli na světě.

Evelina Merová

Spolupráce pokračuje...

V minulém čísle našeho časopisu jsme uveřejnili článek o činnosti Dolnosaského spolku na podporu Terezína i o tom, že jeho dlouholetý předseda Jürgen Winkel v červnu 2009 zemřel. Spolek musel zvolit nové vedení, se kterým jsme se seznámili na našem sněmu v dubnu 2010.

Přiblížil se měsíc červenec, doba, kdy se mladí lidé z farmy Putenhof

v Německu už po deset let pravidelně pod vedením Jürgen Winkela vypravovali do Terezína, aby se tam seznámili se zločiny nacismu, ale také pomohli při zvelebování tohoto smutného místa.

Nastala obava, že nebude možné pokračovat v této tradici bez Winkelovy organizátorské osobnosti. Ale asi právě jako výraz úcty k jeho památce a navzdory obtížným okolnostem se několik zkušených účastníků minulých brigád rozhodlo, že i tentokrát budou dva týmy v Terezíně pracovat. Vedení letos převzali Andreas Hupe a Monika Jüttnerová.

Členové pracovali dopoledne v příkopech mezi šancemi. Pomocí poměrně nebezpečných motorových pil odstraňovali náletové dřeviny a odpoledne věnovali návštěvám výstav a expozic v Památníku. Pochvalovali si pomoc a podporu pracovníků Památníku. Vzpomínali samozřejmě na Jürgen a společné zážitky z minulých let. Proto se také putenhofští rozhodli odvézt s sebou z Terezína čedičový kámen, který položí na Jürgenův hrob.

Svou neutuchající odvahou pokračovat v práci pro Terezín jistě nejlépe uctívají Jürgenovu památku a jeho snahu posílit antifašistické spojení mladých Čechů a Němců.

E. Št.

Maximilian Kolbe Werk

Dobročinnost jak ji neznáme

Bylo nás třináct, kdysi dávno *nositeli Řádu Žluté hvězdy*, kteří jsme byli po 14 dnů měsíce září v Mnichově váženými hosty této nadlidsky lidské organizace. Její humanitární pomoc bývalým vězňům koncentračních táborů a ghetta zahrnuje celou východní Evropu od Polska, Pobaltských zemí, Ukrajiny a Běloruska. Vše, co poskytuje, pochází výhradně od německých malých, větších i velkých dárců. Funkcionáři a průvodci vykonávají svoji činnost zcela bezplatně. Vůdčí myšlenkou tohoto snažení je snaha po usmíření mezi spáchaným zlem a jeho oběťmi.

Zámek Fürstenried, kde jsme byli ubytováni

Maximilian Kolbe, narozen 1894, jehož jménem se tato humanitární organizace zaštitila, byl polským katolickým knězem a představeným největšího křesťanského kláštera. Po okupaci Polska prošli jeho zdi tisíce polských a i stovky židovských uprchlíků. Za protinacistickou činnost byl v roce 1941 zatčen a uvězněn v Osvětimi. Tam, jako odvetu za pokus o útěk vězňů, bylo určeno deset náhodně vybraných vězňů ke smrti hladem. Za jednoho z nich, otce rodiny, se dobrovolně přihlásil Maximilian Kolbe. V bunkru byl po 14 dnech nalezen ještě živý a umírá po fenolové injekci. V roce 1982 byl papežem Janem II. svatořečen.

Naše skupina v místnosti, v níž byla podepsána Mnichovská dohoda

A nyní několik slov k našemu pobytu. Ubytování jsme byli v malém zámku Fürstenried, na jižním okraji Mnichova. Díky konečné stanici metra v blízkosti našeho bydlení byly naše denní cesty do centra města snadné. Hostitelé byli nejen srdeční a vstřícní, ale také skvěle organizačně připraveni. Pro každý den byl připraven vyčerpávající program, který zahrnoval setkání s představitelem města, českým generálním konzulem, mnichovským vrchním rabínem, představiteli Ackermann Gemeinde, návštěvy staré a nové pina-

kotéky, jakož i výlety k Ammersee a zámku Neuschwanstein. Při veškeré skromnosti účastníků můžeme snad prohlásit, že všechna setkání byla velice plodná a oboustranně spontánně přijímána. Naše průvodce Herberta Meinla a Antje Hugle jsme z vlastní iniciativy pozvali k návštěvě České republiky v roce 2011.

Co říci závěrem. Aktivita Maximilian Kolbe Werk neúnavně trvá a její pozvání k nám i do celé východní Evropy budou pokračovat. Je proto na nás mít i v budoucnu *na skladě* dostatek cestováníschopných Židů, kteří budou moci, v zájmu obou stran, tato pozvání přijímat.

Hanuš Hron

Foto: Michal Salomonovič

Jiří Fried odešel do nekonečna

Svou cestu do nekonečna nastoupil Jiří Fried v Mnichově při rekreačním pobytu organizovaném Maximilian Kolbe Werk v neděli 19. září v 8 hodin 15 minut. Přes okamžitou lékařskou pomoc nebyl vyreklamován. Obecně tyto nevyhnutelnosti chápeme. Když však ten okamžik nastane, nechápeme nic. Jak je to možné, že příteli, který tu ještě před okamžikem družně hovořil, již nikdy ruku nepodáme.

Zlé časy, kterými jsme, kdysi dávno, všichni prošli, měly jedno nádherné pozitivum. Byla to bouřlivá líheň přátelství všeho druhu, která měla jen jeden osud. Žila, dokud žili oba. Lhostejno zda mezi přáteli byla jen vzdálenost dvou „Jugendheimů“, nebo prostor Terezín - Osvětim, nebo po válce Čechy - Izrael, či Kanada nebo Austrálie. Lhostejno, zda smrt jednoho z dvojice způsobil plyn, brutalita, nebo stáří.

Moje přátelství s Jiřím Friedem skončilo až po 66 letech. Začalo sousedstvím dvou devatenáctiletých mladíků na pryčně jednoho baráku, v jednom lágru ve východním Německu. Psycholog, který by posuzoval, zda se naše povahy k sobě hodí, sice přítomen nebyl, ale kupodivu jsme to zvládli. Všechno to začalo krabičkou od sirek, plnou kmínu, kterou Jirka našel ve svém batohu. Velkoryse mně nabídl polovinu, a tak jsme hladově svorně chroustali aromatickou zmrzlinou kmín. Lágrová přátelství všichni znáte, tak ten čas pomijím.

Po návratu nás svoboda rozvedla od stolu i lože a každý z nás se na desítky let pohyboval, sice ve stejném čase, ale úplně jiném prostoru. Teprve dvě významné historické události způsobily slavný comeback našeho přátelství. Byla to sametová revoluce a okolnost, že jsme, v téměř stejném okamžiku, přešli do péče Českého úřadu sociálního zabezpečení.

Díky tomu vám mohu tlumočit, že Jirka Fried byl až do úplného konce fantastický kluk, skvělý společník s neuvěřitelnou pamětí, který permanentně vyzařoval optimismus, radost, klid a potěšení. Navíc se, v prospěch nás všech, zasloužil o téměř beznadějný případ „Ghettorente“. To když se, díky své právnické erudici, po řadě dílčích intervencí obrátil přímo na kancléřku SRN paní Angelu Merkelovou. Pak teprve se totiž dvanáctiletý mrtvý spor dal konečně do úspěšného pohybu.

Žádná vzpomínka netrvá věčně, ale vzpomínka na Jiřího Frieda ať trvá co nejdéle.

Hanuš Hron

Foto z rodinného archivu J. Frieda

Seminář pro české pedagogy v Paříži

Jiří Kleker, vzdělávací oddělení Památníku Terezín

Ve dnech 19. - 25. června 2010 se v pařížském památníku *Mémorial de la Shoah* uskutečnil seminář pro české učitele s názvem *Jak vyučovat o holocaustu a moderních genocidách*. Šlo o zcela zvláštní akci, vymykající se z již zaběhlého čtyřstupňového cyklu pedagogických seminářů, které Památník Terezín již roky organizuje. Také proto byli účastníci pečlivě vybíráni. Ze stovky absolventů všech čtyř stupňů našich seminářů jich nakonec mohlo jet pouze dvacet, hlavním kritériem výběru se stala aktivita učitele ve škole, resp. kvalita projektů, které věnuje tématu holocaustu.

Finanční zajištění prakticky celé akce na sebe vzal *Mémorial de la Shoah*, účastníci si museli uhradit pouze dopravu do Paříže a zpět (autobus). Za Památník Terezín se na organizaci podíleli (a semináře se účastnili) vedoucí vzdělávacího oddělení Jan Špringl a Jiří Kleker.

Náročná cesta autobusem skrývala však přece jen jedno příjemné překvapení. Organizátoři z Památníku Terezín připravili nedělní dopolední zastávku ve Verdunu, resp. tamějším památníku slavné bitvy. Navštívili jsme tedy nad rámec semináře muzeum bitvy i hřbitov s monumentální kostnicí. A ještě jedna historická zastávka na cestě: nádherná katedrála v Remeši, kde bylo korunováno mnoho francouzských králů.

Samotný seminář byl zahájen v pondělí 21. července a svou návštěvou jej poctil český velvyslanec ve Francii, Pavel Fischer. Kolotoč přednášek, workshopů a prohlídek poté odstartovala výborná filozofující přednáška předního francouzského historika holocaustu, George Bensoussana. Další historici, pedagogové, sociologové, právníci, kunsthistorici aj. následovali. Seminární dny se protahovaly až do večerních hodin. Zejména proto, že po každém příspěvku následovala živá diskuse. Sešli se zde lidé, kteří o tématu věděli hodně a kteří chtěli sdílet své myšlenky. Spoustu informací neslyšeli učitelé samozřejmě poprvé, seznámili se ale s jinými přístupy, některá témata byla pro ně skutečně nová (alespoň co se týče našich seminářů), např. téma dalších genocid 20. století, tj. arménské a rwandské, dále právních aspektů genocid, téma Francie a holocaustu... Své stopy v nás ovšem také muselo zanechat emotivní setkání s pamětníkem holocaustu, Henri Borlantom.

Můžete namítnout, proč byli vybráni učitelé, kteří už prošli tolika semináři (včetně jeruzalémského v Jad Vašem) a vědí toho tedy už o holocaustu opravdu hodně... Odpověď je nasnadě - právě u těchto pedagogů můžeme mít jistotu, že nabyté vědomosti a dovednosti využijí na svých školách pro další ze svých projektů (těm ostatně věnují mnoho ze svého volného času). A co ještě? Po skončení semináře vám odpoví sami učitelé: „Byl to výborný seminář, často nás překvapil trochu odlišný pohled na věc, než mají třeba v Jad Vašem, přednášky o genocidách 20. století byly pro nás velkým přínosem...“ a nacházejí další a další pozitiva.

Děkujeme *Mémorial de la Shoah* za velkorysost, pohostinnost a organizační profesionalitu, se kterou k semináři přistoupil, díky patří i českým učitelům a jejich snaze nedat zapomenout na holocaust.

IZRAEL – JORDÁNSKO – EILAT

Židovská obec Liberec pořádá
ve spolupráci s cestovní kanceláří AVETOUR zájezd od 4. 4. do 13. 4. 2011.

Cena zájezdu včetně všech tax 24 990,- Kč.

Program: 9 pobytových dnů – tematicko poznávací okruh s koupáním v Mrtvém, Středoziemním a Rudém moři, návštěva starodávných a biblických míst – Jeruzalém, Betlém, Nazaret, Jericho, Kána Galilejská, Akko, Golanské výšiny, Safed, Karmel, Bahajské zahrady, Haifa, Caesarea, Hora Pokušení, Kafernaum, Tiberias, Tel Aviv, Jaffa, pevnost Masada a skalní město Petra v Jordánsku.

Ubytování ve dvou/tříhvězdičkových hotelech s polopenzí.

Doprava letecká/autobusová

Přihlášky a další dotazy: CA Tour 2000, palác Centrum, Jánská 8, 460 01 Liberec 3, tel.: 485 387 119
fax: 488 019 953, mobil: 723 332 567, e-mail: tour2000@seznam.cz

Literární a výtvarné práce školní

Přeživší

Přežili jsme. Unikli jsme šoa jen o vlásek – aspoň tedy naše těla.

Přežila naše těla. Duše jsou mrtvé, zašlapané pod zdmi táborů. Věděly moc. Zažily příliš. Oněměly.

Ptáme se proč.

Proč my? Proč zrovna My žijeme? Proč zrovna My dýcháme, jíme, vyměšujeme a támhle malý Icik, co sotva začal mluvit, skončil s hlavou na kaši? Vzali ho matce z náručí, když plakal hrůzou z pušek vojáků. Pak stačil jediný náprah dítětem a úder o zeď. Rudá.

Proč my a ne celý ten zástup ostatních? Proč my, jež jsme nízcí a zrazovali jsme v touze přežít peklo. Ale ti, kteří by si zasloužili život jistě víc, shnili na hromadách mrtvých těl.

Pláčeme štěstím, smějeme se zoufalstvím. Vzlyky se nám derou hrdly ven na svobodu. Jako kdyby pláč mohl zacelit jizvy. Je k ničemu. Neplakat. Zadusit, nevzpomínat, neotevírat staré rány.

Staré.

Umíráme. Jeden po druhém odpadáváme z řad přeživších mrtvol. Stáváme se senilními, houpeme vnoučata na kolenou. Klid.

Ale strupy na zbytcích ducha jsou stále čerstvé. Stále pod nimi proudí krev. Stačí, aby někdo strhnul sraženinu a my si vzpomeneme. Znovu. Znovu hrůza, děs a ponížení.

A plyne čas...

Prý jsme si vše vymysleli, říkají. Nabubřelé fantazie, tolik mrtvých nemohlo být. Nesmělo. Nesmí.

„Smrt jedince je katastrofa. Smrt milionů je statistika,“ řekl kdysi Stalin. Hrajte si tedy s čísly. Milion sem, milion tam, co na tom sejde? Ukonejší vlastní svědomí tím, že jsi nemohl zabít tolik lidí. Nemohl jsi jinak. Nezabil.

„Nezabiješ,“ řekl Bůh.

A nikdo ho neposlechl.

Jdeme po ulicích. Od doby šoa uplynuly desítky let. Tehdy směšný proces odsoudil „viníky“. Fraška. Událost vyřešena, odložena do šuplíku s nápisem „nikdy víc“. Nikdy víc – co? Nikdy víc neotvírat?

Stud vás rychle přešel. Stud národa za zvěrstva. Jako by omluva, návštěva Terezína, slova odsouzení či květiny na hrob stačily. Hanba vás už opustila, to vidíme. Proč jinak by vaši mladí chodili po ulicích v zástupech a křičeli jméno té zrůdy, jako by oslovovali samotného Boha? Hlavy vyholené, lesknoucí se lebky Árijců. Zdvížené pravice, vojenské oblečení.

„Heil...“

Už nikdy, nikdy víc... Prosíme, ať už nikdy víc. Jen to ne.

Vidíme, že jste nepoučitelní. Historie se opakuje pořád dokolečka. Teď jsou na řadě další, kteří mají trpět za svoji jínakost. A budou trpět, ať potkají příslušníka SS, nebo toho chlapce, co se zbavil vlasů a snaží se před bandou prokázat sílu své vyšší rasy, své nadvlády, mužnosti... Není mezi nimi žádný rozdíl. Jeden jako druhý.

Opakujeme své chyby. Opakuje se to. Znovu a znovu.

Proč?

Proč my?

A proč vůbec?

Milena Hovhannisyan, 19 let,
je studentkou Gymnázia V. B. Třebízského ve Slaném

mládeže po návštěvě Terezína

Arbeit macht frei

Klára Floriánová (14 let, 3. ZŠ Slaný), 2. kategorie - 1. místo

Sondy Fedora Gála

Nedávno uvedla Česká televize dokument „Krátká dlouhá cesta“ Fedora Gála (ve spolupráci s Martinem Hanzlíčkem), ekvivalent k jeho knize stejného názvu, vydané v roce 2008.

Fedor Gál je povoláním sociolog a obě díla téhož jména jsou sociologickou sondou, hledající odpověď na otázku: „Co je příčinou faktu, že se z obyčejného člověka stane individuum, schopné ubližovat člověku a dopustit se i nejhorších zločinů?“

Fedor Gál se narodil židovské matce ze Slovenska v terezínském ghettu v březnu 1945, ve stejné době, kdy jeho otec, kterého nikdy neviděl, zahynul jako vězeň na pochodu smrti ze Sachsenhausenu směrem na Schwerin. Trauma, které nutí k přemýšlení o své identitě, o mezilidských vztazích, hledání vlastního já. Sociolog konstatuje, že lidská masa je snadno ovlivnitelná, že rasová, etnická, národnostní i náboženská nevraživost může vést k agresivitě a takové míře nenávisti, že člověk člověka pošle na smrt. Lidé snadno zvlčí a nemusí to být jen z touhy po pomstě nebo po majetku. Proto zaslouží zvláštního uznání případy, bohužel menšinové, kdy se vynoří ochránce člověka a jeho práv, např. stateční lidé, kteří ukrývali ohrožené židy či odbojáře, nebo například němečtí antifašisté, kteří byli jako první posíláni do koncentračních táborů a málokterý z nich přežil, ale byli mezi prvními, kteří se omluvili za holocaust. Ve slovníku 20. století se objevují slova vlastenectví či genocida. Vlastenectví je emotivní vztah k místu, jazyku, kultuře; genocida postihla Armény, Řeky, Židy, Romy a měla pokračovat ohrožením slovanských národů. Lze genocidě uniknout?

Organizovanému teroru nemůže odolávat každý a není také vždy kam utíkat. (Před holocaustem se skrylo dost lidí v horách, u partyzánů, menšina se dostala do zahraničního vojska, ale to všechno nebylo nikterak snadné.) Spoléhat na pomoc zvenčí většinou nelze. Exilové

vlády za 2. světové války věděly, v jakém nebezpečí jsou jejich občané (viz např. zpráva Rudolfa Vrby a Alfreda Wetzlera o Osvětimi) a nijak výrazně nezasáhly.

Součástí Gálovy knihy je také kapitola o tragédii slovenských Židů, shrnující historická fakta a také úlohu vlády Slovenského štátu z pera Ivana Kamence. Hodinový dokument „Krátká dlouhá cesta“, natočený týmiž autory, působí mnohem emotivněji, i když obsah je stejný. Gál předesílá, že jeho matka, která přežila, nikdy o Terezíně a své internaci nemluvila. Na diváka působí záběry, které ukazují, jak vězni byli úplně zbaveni jakékoli intimity (viz přeplněné kavalce, záchody, vlaky). Takto ztýraní lidé byli sotva schopni odporu a došlo-li přesto k povstáním, jako např. ve Varšavě, Osvětimi, Treblince, bylo to obrovské hrdinství. Překonávání dehumanizace a vůle k přežití našly také svůj projev v organizování přednášek, divadelních her, zpěvu, recitaci a ovšem

také v účinné pomoci nemocným a ohroženým, v solidaritě.

Tento dokument přináší i autentická svědectví německých obyvatelů z okolí tábora v Sachsenhausenu, kteří hovoří o svém zděšení, když ve finále válečné porážky Německa spatřili skutečnou tvář jejich státu, když z koncentráků vyšly pochody smrti. Tu se obávali pomsty osvobozujících se národů a Rusů a mnozí z nich se odhodlali k sebevraždám či k hromadným útěkům.

Nicméně ani návraty nebyly příliš snadné. Vytváření nových domovů, živobytí, vztahů, rodin vyžadovalo velké úsilí. Prožil to i sám autor. Bohužel si nedělá velké iluze a pochybuje, že by se xenofobie a násilí nemohly opakovat. Avšak nebezpečí je třeba se postavit. Podle něho je hlavní, aby lidé pasivně nepřihlíželi. To se týká celé společnosti, té menšinové části, ale i té většinové.

E. Št.

POZVÁNKA

**Již nyní vás zveme
na příští sněm**

Terezínské iniciativy,

**který se koná ve čtvrtek 7. dubna 2011
v hotelu DUO v Praze
(Teplická 492, Praha 9).**

**Zahájení v 10.00 hodin,
prezence od 9.15 hodin.**

**Terezínská
iniciativa**

Vydává Terezínská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Tel./fax: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz.

Redakční rada: Eva Fantová, Doris Grozdanovičová, Božena Guttmannová, Anna Lorencová, Michal Stránský, Eva Štichová

Bankovní účty: v Kč: 59433011/0100, v EUR: 342781234555011/0100, v USD: 348331234555011/0100

Číslo 53 vyšlo v listopadu 2010 za finanční podpory Nadačního fondu obětem holocaustu.

MK ČR E 10779